

Тоғыз Тоңқылдақ, Бір Шіңкілдек

Ертеде екі қатыны бар бір адам болыпты. Мұның үлкен қатынынан тоғыз ұлы бар екен, тоқалынан бір-ақ ұлы бар екен. Үлкен қатынынан туған тоғыз ұл зорлықшыл болыпты. Сондықтан оларды жұрт: «Тоңқылдақ» деп атапты. Бәйбішеден туған тоғыз тоқалдан туған жалғыз ұлды шырылдатып, зорлық қыла беретін болған соң, оны жұрт: «Шіңкілдек» деп атапты.

Әкесі өлген соң, бұлар аз ғана малдан айырылып, жұтап қалды. Бәрі қаңғырып, мал іздеп, бір жерге келеді. Тоғыз Тоңқылдақ малды бірге жаяды, Шіңкілдек малды бір бөлек жаяды. Тоғыз Тоңқылдақ бір Шіңкілдекке қастық қыла береді.

Бір күні Шіңкілдектің далада жайылып жүрген жалғыз ешкісін Тоғыз Тоңқылдақ өлімші етіп сабайды. Шіңкілдек жылап, ешкісін бауыздап, сойып отырса, бір алты ақ ала бас атан жайылып, мұның қасына келіпті. Шіңкілдек ешкісінің қанын түйелердің басына жағыпты. Содан кейін бұлардың бәрі де қызыл ала бас атан болыпты.

Біраздан соң бір кісі келіп, Шіңкілдекке:

– Шырағым! Бір алты ала бас атан көрдің бе? Мына бір алты қызыл ала атан сенікі ме? – депті.

Шіңкілдек:

– Басқа түйе көргенім жоқ, – дейді.

Кісі кетіп қалған соң, Шіңкілдек ешкісінің етін қызыл ала бас атанның біреуіне өңгеріп, өзгесін үйіне айдап келеді. Шіңкілдектің алты атан айдап келгенін көріп, Тоғыз Тоңқылдақ келіп:

– Е, Шіңкілдегім! Бұл алты қызыл ала бас атанды қайдан әкелдің? – деп сұрайды.

Шіңкілдек:

– Ойбай, құдайдың өзі берді! Осы түйелер келді де, ешкімнің қанын бастарына жағып, иесіне танытпай, менің түйем болып

Kilenc Duhaj és Visító

Élt egyszer egy ember, akinek volt két felesége. Az első feleségétől kilenc, a másodiktól egyetlen fia született. Az első feleségétől született kilenc fiú erőszakos volt. A nép ezért elnevezte őket „Duhajoknak”. Ez a kilenc fiú a másodiktól született egyetlen fiút folyton bántotta, ő pedig visító hangot adott ki, ezért a nép őt „Visítónak” hívta.

Miután apjuk meghalt, kifogytak a kevés vagyonból, elszegényedtek. Vándorútra indultak vagyont gyűjteni. Kilenc Duhaj együtt, Visító pedig külön tartotta a vagyonát. Kilenc Duhaj mindenben ártani próbált Visítónak.

Egy napon, amíg Visító a mezőn kóborolt, egyetlen kecskáját Kilenc Duhaj majdnem halálra verte. Miközben Visító nagy búsán elvágta kecskéjének a torkát, egyszer csak hat tarkafejű teve tévedt mellé. Visító a kecske véré a tevék fejére kente. Így azok mindegyike piros-tarka fejű lett.

Valamivel később jött egy ember, és megkérdezte Visítót:

– Kedves fiam! Nem láttál erre hat tarkafejű tevét? Ez a hat vörös-tarka teve a tiéd?

Visító így válaszolt:

– Nem láttam más tevéket erre.

Miután az ember elment, Visító a kecske húsát felrakta egy vörös-tarka fejű tevére, és a többiekkel együtt hazahajtotta. Kilenc Duhaj meglátta, ahogy Visító terelte hat tevéjét, odamentek és megkérdezték:

– Ej, Visító, ezt a hat vörös-tarka fejű tevét ugyan honnan szerezted?

Visító:

– Ó, hát maga isten adta! Amikor a tevék jöttek, a kecském véré a fejükre kenték úgy, hogy a gazdájuk sem ismerte meg őket, így az én tevéim lettek. A kecske vére elfogyott, pedig ha több lett volna, több teve megfesthette volna a fejét, mind az enyém lehetett volna –

қалды. Ешкінің қаны таусылып қалды. Егер де көп болғанда, көп түйе, басын бояп, бәрі менікі болатын еді, – дейді.

Тоғыз Тоңқылдақ жалма-жан өзді-өзі ақылдасып: «Ойбай, біз де түйелі болайық!» – деп, ертеңіне барлық ешкілерін далаға апарып бауыздап, қандарын әр жерге құйып, күні бойы андып отырып еді, бір де түйе келіп, басын боямайды. Сонан соң бұлар: «Қап бәлем, Шіңкілдек бізді алдаған екен!» – деп үйлеріне қайтып, Шіңкілдекті өлтірмек болады. Шіңкілдек мұны біліп, өзі далаға барып, жасырынып жатады. Түнде Тоғыз Тоңқылдақ, келіп, Шіңкілдек екен деп, Шіңкілдектің ұйықтап жатқан шешесін өлтіріп кетеді.

Таңертең Шіңкілдек өлген шешесін киіндіріп, басына жаулығын орап, тірі кісіше бір түйесіне отырғызып, өзі артына мініп, бір елге қарай жүреді. Жүріп бара жатқанда, бұларды Тоғыз Тоңқылдақ көріп: «Бұл неге өлмеген?» – деп, таңғалысып, Шіңкілдектен сұрай бастайды.

– Әй, Шіңкілдек, сен өлген жоқ па едің? – деседі. Шіңкілдек:

– Түсімде бір тоғыз кісі келіп, өлтіріп еді, құдайдың өзі тұрғызып жіберді. «Сені өлтірем дегендердің өзі мерт болады!» – деді, – деп жүре береді.

Тоғыз Тоңқылдақ қорқып, таң-тамаша болып қалады.

Шіңкілдек жол жүріп, бір ауылдың жанынан өте бергенде, бір топ бала-шаға, қыз-келіншектер шығып, ит қосып Шіңкілдектің түйесін үркітті. Түйесі үркіп, шешесі мен Шіңкілдек жығылып қалады. Шіңкілдек ойбай салып жылап, өліп жатқан шешесінің басын құшақтап отырады. Жұрт жиналады.

– Не болды? Не болды? – деп, келіп сұраған жұрт, Шіңкілдектің өлген шешесін көреді. Шіңкілдек:

– Мына қыздар түйемді үркітіп, шешемді өлтірді. Ең алдымен келіп, түйені үркіткен ана қыз! – деп бір сұлу қызды көрсетеді.

Ауыл адамдары олай сөйлесіп, былай сөйлесіп, құнға Шіңкілдекке сол қыздың өзін береді. Шіңкілдек қызды алып, үйіне келеді. Келген соң, Тоғыз Тоңқылдақ жиналып:

– Ой, қызды қайдан әкелдің? Қызды қайдан әкелдің? – деп сұ-

mondta.

Kilenc Duhaj egymás között gyorsan tanácskozni kezdett: „Nohát, akkor legyen nekünk is tevénk!” Másnap az összes kecskéjüket kihajtották a mezőre, elvágták a torkukat, vérüket mindenfelé kiöntötték, és egész nap lesben álltak. De nem jött semmilyen teve, hogy a fejét befedje. „Úgy tűnik Visító becsapott minket!” – mondták, és hazamentek. Elhatározták, hogy megölik Visítót. Visító tudta ezt, ezért kiment a mezőre, és ott meghúzódott. Éjszaka eljött Kilenc Duhaj, és mivel azt hitték, hogy Visító az, megölték az alvó anyját.

Reggel Visító halott anyját felöltöztette, fejére kendőt tekert, és élő ember módjára egy tevére ültette, ő maga pedig mögé szállt, és útra kelt. Útközben meglátta őket Kilenc Duhaj, nagyon elcsodálkozta: „Ő hogyhogy nem halt meg?” Meg is kérdezték tőle:

– Ej, Visító, hát te nem haltál meg?

– Álmomban egyszer csak jött kilenc ember, és megöltek. Ezután maga isten támasztott fel. Majd így szólt: „Aki téged meg akar ölni, ő maga fog meghalni” – felelte Visító, és elment.

Kilenc Duhaj nagyon csodálkozott, és félt is.

Visító ahogy ment-mendegélt, épp egy falun ment át, mikor egy csoport gyerek és nő tűnt elő, kutyáik is odafutottak, és megijesztették Visító tevéjét. Ezért Visító és az anyja leestek. Visító jajgatva-sírva átkarolta holtan fekvő anyja fejét. Az emberek köréjük gyűltek.

– Mi történt? Mi történt? – kérdezték látva Visító halott anyját.

Mire Visító:

– Azok a lányok megijesztették a tevémet, és így megölték az anyámat. Az a lány jött legelől, és megijesztette a tevémet! – mondta, és egy szép lányra mutatott.

A falu népe tanácskozott így, tanácskozott úgy, végül odaadták a lányt cserébe. Visító fogta a lányt, és hazament. Miután megérkezett, köré gyűlt Kilenc Duhaj:

– Ó, hát a lányt honnan szerezted? Honnan szerezted a lányt? – kérdezték.

Visító így válaszolt:

– Egy faluba mentem, ahol összegyűjtik a halott öregasszonyokat,

райды. Шіңкілдек:

– Бір ауылға барып едім, өлген кемпірді жинап, базарға апаруға дайындалып жатыр екен, әрбір кемпірдің орнына бір қыздан беріп жатыр екен. Сонан соң шешемді өлтірдім де, оны апарып беріп, мына қызды алдым! – дейді.

Тоғыз Тоңқылдақ жалма-жан өз шешесін өлтіріп, қыз береді деген жерді іздеп жөнеледі. Өлген шешесін алып, неше күн жүріп, бір ауылға апарып: «Мына өлген кемпірге кім қыз береді?» – деп сұраса, жұрт: «Мына оңбағандар не айтады?» деп, өздерін сабап-сабап жіберіпті. Тоғыз Тоңқылдақ Шіңкілдекке қатты ашуланып қайтады.

Олар шешесін өлтіріп, алып кеткенде, Шіңкілдек өзінің әкелген қызы мен екеуі үйінің жанында тұр еді, бір кісі келді. Шіңкілдектен жөн сұрап:

– Шырағым, мына бала қарындасың ба? – дейді. Шіңкілдек:

– Иә, қарындасым, – дейді. Кісі:

– Қатыным өліп, әйел іздеп шығып едім. Жүз қой алып, қарындасынды маған бер! – дейді.

Шіңкілдек: «Тағы да бірдеме қылып, қатын тауып алармын», – деп ойлайды да:

– Жарайды, берейін, – деп қызды әлгі кісіге береді.

Кісі уәделесіп:

– Өзің келіп қойынды алып кет, – деп, қызды әкетеді.

Тоғыз Тоңқылдақ өз шешесін өлтіріп, қыз ала алмай, ашуланып: «Енді қайтсек те Шіңкілдекті өлтіреміз!» – деп келсе, Шіңкілдектің қызы жоқ, өзі отыр. Тоғыз Тоңқылдақ:

– Е, қызың қайда? – дейді.

– Ойбай! «Енді өлі кемпірдің де, тірі кемпірдің де керегі жоқ!» – деп, қыз берген ауылдың адамдары келіп, қызын тартып алып кетті – дейді. Тоғыз Тоңқылдақ:

– Ой, сен иттің кесіріңнен біз де шешемізді өлтіріп алдық, – деп, былай шығып: «Бәрібір, мұны өлтіру керек!» – десіп, уәделесіп қояды.

Шіңкілдек оны сезіп, кешке: «Түйемді күзетем» деп, киініп,

kiviszik őket a piacra, mert minden öregasszonyért cserébe egy lányt adnak. Ezért aztán megöltem az anyámat, s ezt a lányt kaptam!

Kilenc Duhaj azon nyomban megölte a saját anyját, és útnak indultak, hogy megkeressék azt a vidéket, ahol lányt lehet kapni. Vitték halott anyjukat, és napokon át vándoroltak, mígnem egy faluba értek: „Ki ad lányt ezért a halott öregasszonyért?” – kérdezték. Mire a nép: „Mit beszélnek ezek az átkozottak?”, és elzavarták őket. Kilenc Duhaj borzasztó dühösen tért vissza.

Míg ők megölték az anyjukat, és hurcolták, Visító és a lány a házuk mellett álldogáltak. Egy ember jött oda hozzájuk. Visítóhoz fordult:

– Kedves fiam, ő a kishúgod? – kérdezte.

– Igen, a húgom – felelte Visító.

Mire az ember:

– A feleségem meghalt ezért elindultam, hogy asszonyt keressek. Száz birkát kapsz, ha nekem adod a húgodat!

Visító ezt gondolta: „Kitalálok valamit, és szerzek még egy asszonyt!”

– Jól van, odaadom – mondta, és a lányt odaadta az embernek.

Az ember elfogadta:

– Te pedig gyere el, és megkapod a birkákat – mondta, azzal a lányt magával vitte. Kilenc Duhaj dühöngött, hogy megölte saját anyját, de nem kapott érte lányt: „Amint visszaérünk megöljük Visítót!” Látják ám, hogy a lány már nincs Visítóval, egyedül maradt.

– Ej, hát hol a lány? – kérdezte Kilenc Duhaj.

– Ó, jaj! Eljöttek a faluból az emberek, ahonnan a lányt adták, és magukkal vitték mondván, hogy „most se halott, se élő öregasszony nem kell” – válaszolta. Erre Kilenc Duhaj:

– Ó, te kutya! Miattad mi is megöltük az anyánkat – majd távozáskor megállapodtak: „Mindegy, őt akkor is meg kell ölni.”

Visító megtudta ezt, és este felöltözött, hogy elmenjen a tevéit őrizni. Úgy tett, mintha a tevék mellé feküdne. Összekevert homokot és gyapjút, majd ezzel az inget-nadrágot megtöltötte, a fejére egy rossz sapkáját tette, embert formált belőle, mintha ő maga volna, és a tevék mellé fektette. Maga máshova ment, és elbújt. Éjjel eljött Kilenc Duhaj, azt hitték, hogy a kézzel készített ember Visító maga, megfojtották,

түйелерінің қасына жатқан болады. Құм мен жүнді араластырып, жүнмен көйлек-шалбарын толтырып, кептеп, басына жаман тымағын баса кигізіп, өзі тәрізді адам қылып, түйелерінің қасына жатқызып, өзі бір жерге барып бұғып жатады. Түнде Тоғыз Тоңқылдақ келіп, Шіңкілдектің өзі деп, манағы оның қолдан жа-саған «адамын буындырып өлтіреді» де, көтеріп апарып, ағып жатқан терең өзенге тастайды. Оны Шіңкілдек көріп алып, қызды алған кісіні іздеп, түнде жүріп кетеді. Қызды алған кісіден екі-үш күнде жүз қой алып келеді.

Мұны көріп, енді Тоғыз Тоңқылдақ тіпті қатты таңданады. Бәрі Шіңкілдекке келіп:

– Ой, сен суға кетіп өлген жоқ па едің? Мына қойды қайдан әкелдің? – дейді. Шіңкілдек:

– Анау күнгі мені өлтірген тоғыз кісі тағы да өлтіріп, суға тастап еді. Суға батқан соң, құдай тағы да тірілтіп жіберді. Көзімді ашып қарасам, судың асты толған қой екен. Содан мына жүз қойды әрең айдап шықтым. Егер де көп кісі болғанда, аяқ ас-тынан көп қой айдап шығатын екен. Барғанда, кісі қойын-қоны-шына тас толтырып бару керек екен. Әйтпесе, кісі судың түбіндегі қойдың көп жеріне бара алмайды екен! – дейді. Мұны естіп Тоғыз Тоңқылдақ:

– Ойбай, ендеше дәл қойдың көп жерін көрсет, біз де түсіп айдап шығайық! – дейді.

Шіңкілдек Тоғыз Тоңқылдақты ертіп, ағып жатқан өзеннің ең терең шымырлаған жеріне келіп:

– Ең қойы көп жер осы екен, – дейді.

Тоғыз Тоңқылдақтың әуелі біреуі тас байлап, суға түсіп, қолын ербендетіп, батып кетеді. Шіңкілдек:

– Ойбай, анау қолын бұлғап: «Бәрің де тез түс!» – деп жатыр. Қалың қойға киліккен екен. Бәрің де тез түсіңдер! – дейді.

Тоғыз Тоңқылдақтың өзгелері де суға қойып-қойып кеткенде, оларды су ағызып ала жөнеледі. Сөйтіп, Тоғыз Тоңқылдақтың бәрі де суға кетіп, Шіңкілдек тапқырлықпен өмір сүреді.

majd a hömpölygő mély folyóhoz vitték, és beledobták. Láta ezt Visító, és éjjel elindult, hogy megkeresse az embert, aki a lányt elvitte. Miután megkapta tőle a száz birkát, két-három nap múlva vissza is tért.

Amikor ezt meglátta Kilenc Duhaj szerfölött elcsodálkozott. Mindannyian Visítóhoz mentek:

– Ó, hát te a vízben nem haltál meg? Ezeket a birkákat honnan szerezted? – tudakolták. Visító:

– Az a kilenc ember, aki korábban megölt engem, megölt még egyszer, és a vízbe dobott. Miután a vízbe süllyedtem, isten ismét csak életre keltett. Amikor kinyitottam a szemeimet, láttam, hogy a víz mélye tele van birkával. Azután alig tudtam ezt a száz birkát felterelni. Ha több ember lett volna, egyszerre több birkát terelhetett volna fel. Ha valaki le akar menni a keblét és a zsebét kövekkel kell megtöltenie. Máskülönben az ember nem tud lejutni a víz fenekére, ahol az a sok birka van – mondta.

A kilenc Duhaj ezt meghallván kérlelni kezdte:

– Ugyan mutasd meg azt a helyet, ahol a legtöbb birka van, mi is leereszkedünk terelni!

Visító a kilenc Duhajt elvezette a hömpölygő folyó legmélyebb pontjához:

– Ez az a hely, ahol a legtöbb birka van – mondta.

Először a kilenc Duhaj közül egy, kövekkel megrakva a vízbe ereszkedett, majd kapálózva elsüllyedt.

Mire Visító:

– Ó, azért integet, hogy mindenki gyorsan menjen be! Bizonyára sok birkát talált. Mindenki gyorsan menjen be!

A többiek is a vízbe vetették magukat, s a víz elsodorta őket. Így mind a kilenc Duhaj vízbe veszett, Visító pedig találékonyasága miatt életben maradt.